

Ба Шўрои диссертатсионии 6D-KOA.001 назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (734025, Ҷумҳурии Тоҷикистон, шаҳри Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 17)

ТАҚРИЗИ МУҚАРРИЗИ РАСМӢ

ба кори диссертатсионии Музафарзода Фазлиддин дар мавзӯи «Ҳимояи манфиатҳои миллӣ дар шароити низоми нави ҷаҳонӣ (нигоҳи геополитики)» барои дарёftи дараҷаи илмии номзади илмҳои сиёсӣ аз рӯи ихтисоси 23.00.04 – Проблемаҳои сиёсии муносибатҳои байналмилаӣ, инкишофи глобалӣ ва минтақавӣ

Муҳимияти омӯзиши мавзӯ. Манфиатҳои миллӣ дар назарияи равобити байналмилаӣ аз мағхумҳои серистифода, рӯзмарра ва баҳсзо ба шумор рафта, барои ташаккули мактабҳои вижайи чонибдор ва муҳолифи он сабаб гардид. Мехварияти манфиатҳои миллӣ дар сиёсати хориҷӣ боиси тағиیر ёфтани навъи роҳбурди давлатҳо дар арсаи байналмилаӣ шуд ва барои таҳаввули низоми сиёсии ҷаҳон низ таъсир расонид.

Дар замони мусоидати абзорҳои таъсиррасон ба сиёсат густарда шуданд ва дар назди давлатҳо ҷолишҳои нав барои ҳимоя ва татбики манфиатҳои миллӣ ба вучуд овардаанд. Зеҳнишавии сиёсат манфиатҳои миллиро ба меҳвари амалкарди ҳар давлат табдил дод. Самаранокии иқдом ва ташабbusи давлат маҳз бо дараҷаи мувофиқати он бо манфиатҳои миллӣ арзёбӣ мешаванд. Роҳбурдҳои марҳилавӣ барои амалишавии манфиатҳои миллӣ таҳия мегарданд ва ҳар давлат қӯшиш дорад муҳити мусоиди берунаро барои худ, маҳз бо муҳим будани ҳифзи манфиатҳои миллӣ созмон дихад. Равобит, ҳамкорӣ ва ҳамёриро бо кишварҳои ҳамсоя беҳтар намояд ва таваҷҷӯҳи маҳсусро пеш аз ҳама барои тавсеаи тавонмандиҳои миллӣ зоҳир кунад. Чунин вижагии манфиатҳои миллӣ ва табииати тавсеаёбанди онҳо барои давраи дарозмуҳлат ҳифз мегардад.

Аз ин дидгоҳ, арзёбии манфиатҳои миллӣ дар шароити Тоҷикистон ҳусусияти хос дошта, бо дарназардошти омили тавонмандиҳои миллӣ, ҷойгиршавӣ, ҳамҷаворӣ, ҳатару таҳдидҳои воеӣ ва эҳтимолӣ пажуҳиши пайвастаи онҳо муҳим мебошад. Таҳлилу баррасиҳо нишон медиҳанд, ки дар 30 соли соҳибиихиёри давлатӣ дар атрофи Тоҷикистон раванду тамоюлҳову ҷараёнҳои муҳталифи ҳатарзо шакл гирифтанд ва дар ҳоли таҳаввул қарор доранд, ки дар сурати ғофилгир шудан ба манфиатҳои ҳаётан муҳими кишвар таъсири манғӣ мерасонанд. Бинобар ин, ҳамчун

мавзӯи пажуҳиши рисолаи номзадӣ интихоб шудани ҳимояи манфиатҳои миллӣ дар низоми муосири ҷаҳонӣ аҳамият ва мубрамияти хос дорад:

Якум, таъмини амният дар низоми авлавияти Тоҷикистон дар тамоми давраи соҳибииҳтиёри аз гуфтумони мубрам ба шумор меравад, чун Осиёи Марказӣ аз минтақаи канорӣ ба меҳварӣ сиёсати байналмилаӣ табдили мақом кард ва инак, боз ба самти канории равона аст. Ҷунин тагирири мақом дар фосилаи кутоҳи таъриҳи таҳдидҳои амниятиро зиёд намуда, камранг шудани минтақа барои бозингарони муҳим эҳтимолан ба фазои муҳандисии сиёсатофарӣ табдил ёфтани онро бештар мегардонад. Ин гуна тағсири вазъ гуфтумони суботро барои минтақа дар кулл ва хосатан ба ҳар давлати он аз пештара дида мубрам менамояд.

Дуюм, дар нимасри охир дар Афғонистон ҷор қӯшиши модерншавӣ ноком шуданд ва ин кишвар ба партгоҳи норавшан равона аст. Қудратгирии Толибон, тавсеаи таъсиру нуғузи созмонҳои террористӣ дар ин кишвар ва таҳдидҳои эҳтимолӣ ба давлатҳои Осиёи Марказӣ аллакай ҳудоҳии кишварҳои минтақаро барои ҳифзи амният ва субот бо роҳу василаи гуногун, аз муқовиату эътироф накардан, то дастёригу ҳамкорӣ намудан бо манбаи таҳдидро ба намоиш гузошт. Ба давлати ноком табдил ёфтани Афғонистон, коҳиши таваҷҷӯҳи қудратҳои калидӣ ба он ҳассосияти бештари Тоҷикистонро барои ҳифзи манфиатҳои миллӣ ба вучуд овардааст.

Сеюм, вазъ дар минтақаи Осиёи Марказӣ ва Афғонистон барои давраи то соли 2030 норавшан аст, чун пешбинӣ ва моделсозии равандҳои эҳтимолӣ душвор мебошад. Бастаи таҳдиду фурсатҳоро барои давлатҳои минтақа ва алалхусус барои Тоҷикистон дидан мумкин аст, ки падидор шудан ё нашудани онҳо аз тағиیرёби ғайриқобили мунтазира ё масири рушди низоми сиёсии ҷаҳонӣ вобаста мебошад. Чун солҳои 2020 (омили пандемияи COVID-19) ва 2021 (омили қудратгирии Толибон) ва 2022 (омили ҷангӣ Рӯзӣ ва Украина) таҳдидҳои зиёди эҳтимолӣ ва воқеиро ба вучуд оварданд. Аз ин дидгоҳ таҳмин ва пешбинӣ намудан мумкин аст, ки дар оянда мо ва муҳити атрофи моро ҷӣ интизор аст.

Бо дарназардошти нуктаҳои боло пажуҳиши масъалаҳои марбут ба манфиатҳои миллӣ ниҳоят муҳим мебошанд ва аҳамияти баланди давлатиро қасб мекунанд.

Пажуҳиши диссертационии Музафарзода Фазлиддин дар мавзӯи «Ҳимояи манфиатҳои миллӣ дар шароити низоми нави ҷаҳонӣ (нигоҳи геополитикий)» барои дарёftи дараҷаи илмии номзади илмҳои сиёсӣ аз рӯи ихтисоси 23.00.04 – Проблемаҳои сиёсии муносибатҳои байналмилаӣ, инкишофи глобалӣ ва минтақавӣ, ки аз рӯи он ба Шӯрои

дессертатсионӣ мувофиқи фармоиши Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 1-уми ноябрι соли 2021, таҳти №311/01 ҳуқуки қабули диссертатсияҳо барои ҳимоя дода шудааст, мувофиқ мебошад. Ҳамзамон пажуҳиш ба талаботи Феҳристи ихтисосҳое, ки аз рӯйи онҳо дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дараҷаҳои илмӣ дода мешаванд ва бо қарори Раёсати Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми ноябрι соли 2017, таҳти №5/2 тасдиқ шудааст, мувофиқат меқунад.

Рисолаи номзадии Музафарзода Фазлиддин аз рӯйи сохтор аз муқаддима, 2 боб, 6 зербоб, хулосаву пешниҳодҳо ва фехрасти адабиёти истифодашуда иборат аст.

Муаллиф дар муқаддима мубрамияти мавзуи пажуҳиш ва дараҷаи омӯзиши онро бозкушӣ ва асоснок намудааст. Дар бахши тавсифи умумӣ перомуни объект, предмет, мақсади асосӣ ва вазифаҳои он, асосҳои назариявию методологии пажуҳиш, навгонии илмии пажуҳиш, нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда сухан меравад.

Боби аввали кор ба масъалаҳои назариявию методологии омӯзиши манфиатҳои миллӣ дар низоми нави ҷаҳонӣ бахшида шудааст. Муаллиф ҷанбаҳои назариявии манфиатҳои миллӣ, ба ҳусус моҳият, мазмун ва вижагии онҳо арзёбиву бозкушӣ меқунад ва дидгоҳи олимони ватанию ҳориҷиро дар ин самт инъикос менамояд. Моҳияту ҳусусияти консепсияи низоми нави ҷаҳониро ҳамчун раванди сиёсии фарогир нақд намуда, унсурҳои асосии пажуҳиши масъаларо бозтоб додааст. Муаллиф нақши давлатро ҳамчун бозингари муҳими равобити байналмилал зикр намуда, дар баробари он ҷойгоҳи акторҳои гайрианъанавиро низ равшан кардааст ва нақди андешаҳои назарияпардозони муосири низоми ҷаҳониро анҷом додааст. Конунияти ташаккули таълимотҳо дар бораи низоми нави ҷаҳониро баррасӣ намуда, моҳияти глобализатсия, космополитизм ва мондиализмро бозкушӣ меқунад.

Дар боби дуюми кор “Низоми нави ҷаҳонӣ ва воқеяти амалишавии манфиатҳои миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шароити муосир” ном дошта, дар он муаллиф механизми ҳимояи манфиатҳои миллӣ дар низоми нави ҷаҳонӣ, ҷанбаҳои таҳдидовари низоми нави ҷаҳонӣ ба манфиатҳои миллии Тоҷикистон ва таъсири вазъи геополитикии муосир ба осебпазирии манфиатҳои миллиро таҳлил намудааст.

Дар бахши хулоса ва пешниҳодҳо натиҷаҳои ба дастомада аз пажуҳиш муарриғӣ ва тавсияҳои амалӣ дар иртибот ба осори нашршуда оварда шудаанд, ки барои тавсияи арзёбии манфиатҳои миллӣ дар кишвар аҳамияти маҳсус доранд.

Навгонию навоварии пажуҳиши аҳамияти илмию амалин он.

Муаллифи рисола ошкорсозии моҳияти назариявию методологии низоми нави ҷаҳонӣ дар иртибот ба ҳифзи манфиатҳои миллии Тоҷикистонро ҳамчун навгонии асари худ муаррифӣ мекунад. Ба ҳайси навоварии рисола пажуҳиши равандҳои муосири сиёсии низоми нави ҷаҳон ва унсурҳои таҳдидофари онро ба манфиатҳои миллии Тоҷикистон номбар шудаанд, ки маҷмуан нигоҳи геополитикӣ ба масъала мебошад. Ду нуктаи боло сабиткунандай аҳамияти илмию амалии кор аст, чун рисола дар сатҳи арзёбииҳои назариявию методологӣ анҷом шуда, пажуҳишгарони муосири ватаний ба ин гуна масъалаҳо ниҳоят кам таваҷҷӯҳ менамоянд. Онҳо бештар ба ҳайси мавзуи рисолаҳо равобити дучонибаи Тоҷикистон бо давлатҳои дигарро интихоб мекунанд, ки вазни бунёдии онҳо каме паст аст ва бештар посухгуйи унсурҳои замонӣ ва маконӣ мебошад. Аз ин дидгоҳ, интихоби ҳуди мавзуъ барои пажуҳиши аҳамияти баланди илмию амалий дорад, чун барои сабит ё инкор намудани нуктаҳои асосии он эҳтимол баҳси илми оғоз гардад. Тавре дар боло ишора шуд, ояндабинии равандҳои атрофи Тоҷикистон, ки мустақиман ба манфиатҳои миллии мо таъсир мерасонанд, арзёбииҳои амиқу дақиқи назариявию методологиро тақозо мекунанд.

Нуктаҳои асосии пажуҳиши дар 12 ҳамоишҳои илмию амалии ҷумҳурияйӣ ва байналмилалӣ аз ҷониби муаллиф дар шакли суханронӣ пешниҳод гардидаанд. Аз рӯйи мавзуи рисола муаллиф 9 мақолаи илмиро дар маҷаллаҳои илмии тақризшавандай Комиссияи олии атtestатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон нашр намудааст. Төъдоди маводи ҷопшуҳда ба банди 35-и Тартиби додани дараҷаҳои илми, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-уми июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ шудааст, мувоғиқ мебошад.

Пажуҳиши диссертационӣ дар баробари муваффакиятҳо аз баъзе камбуҷидҳо, норасоиҳо ва нуқсонҳо ҳолӣ нест. Намунаи онҳоро ба таври зерин нишон додан мумкин аст:

1. Мағҳуми “манфиатҳои милли” бештар аз ҷониби мактабҳои назарияи равобити байналмилал пажуҳиши шудаанд, вале дар кор тафсири ин мағҳум аз дидгоҳи онҳо оварда нашудааст.

2. Мағҳуми “низоми нави ҷаҳонӣ” норавшан арзёбӣ гашта, аксари нуктаҳое, ки аз ҷониби муаллиф нақд мешаванд, хоси назарияҳои то солҳои 90-уми асри XX мебошад ва дар ду даҳаи асри XXI таҳаввули амиқе ба вуҷуд омадааст. Инчунин, мағҳуми “низоми нави ҷаҳонӣ” аз диди парадигмаҳои назарияи равобити байналмилал баҳсу баррасӣ нашудаанд. Масалан, ба осори олимони машҳур Кеннет Уолтс ва Иммануил Валлерстайн, ки перомуни моҳияти соҳторӣ, шаклгирий ва

таҳаввули низоми ҷаҳонӣ пажуҳишҳои арзишманд анҷом додаанд, ишорае ба назар намерасад.

3. Вобаста ба мавзӯй бисёр мувофиқ буд агар мағҳумҳои “ҷаҳони постмодерн”, “ҷаҳони постиндустриалий”, “хуши маснуъ” ва ғайра, ки мустақиман ба гуфтумони “низоми нави ҷаҳонӣ” ва таҳаввули он иртибот доранд, аз диdi манфиатҳои миллии Тоҷикистон таҳлилу баррасӣ мешуданд.

4. Дар кор бештар тафсири “равандҳои сиёсӣ” дар сиёсати доҳилий истифода шудааст. Таърифи “равандҳои сиёсӣ” ва корбурди он аз рӯйи муҳтаво дар сиёсати доҳилий аз равандҳои байналмилалӣ фарқ мекунад ва арзёбииҳои гуногун доранд. Чун бозингарони равандҳои сиёсати доҳилий ва хориҷӣ гуногунанд ва онҳо аз рӯйи табиати худ вазифаҳо ва ҳадафу манфиатҳои муҳталиф доранд. Давлат дар сиёсати доҳилий ва хориҷӣ рузномаҳои гуногунро пайгирий мекунад.

5. Дар кор ба таври фаровон мағҳумҳои “давлати миллӣ” ва “хувияти миллӣ” вобаста ба таҳдидҳо аз низоми нави ҷаҳонӣ истифода мешаванд, vale тафсири онҳо дода нашудааст. Маълум нест, ки муаллиф аз қадом мактаби тафсири “давлати миллӣ” ва “хувияти миллӣ” пайравӣ мекунад. Чун равияҳои примордиализм, конструктивизм, модернизм, марксизм, неомарксизм, постмодернизм, неоколониализм нисбат ба “давлати миллӣ” ва “хувияти миллӣ” мавқеҳои муҳталиф доранд ва ба ин тартиб тафсири мағҳуми “манфиати миллӣ” ва таҳдидҳо ба он низ гуногун мешаванд.

Дар маҷмуъ, диссертатсияи мазкур пажуҳиши илман асоснокшуда ва ба таври мантиқӣ анҷомёфта буда, камбудихо, норасоиҳо ва нуқсонҳои дар боло зикршуда, арзиши илмии корро паст намекунанд. Диссертатсияи Музафарзода Фазлиддин ба талаботи банди 31-33-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ шудааст, мувофиқ мебошад. Диссертатсия аз ҷониби муаллиф мустақилона навишта шуда, дорои мазмун ва мантиқи ягонаи доҳилий аст. Натиҷа ва нуқтаҳои илмии ба ҳимоя пешниҳодшуда саҳми шахсии муаллифи корро дар ҳалли масъалаи мушаҳҳаси илмӣ – пажуҳиши масъалаҳои манфиатҳои миллӣ дар шароити низоми нави ҷаҳонӣ ба намоиш мегузорад.

Пажуҳиши диссертационии Музафарзода Фазлиддин дар мавзӯи «Ҳимояи манфиатҳои миллӣ дар шароити низоми нави ҷаҳонӣ (нигоҳи геополитикий)» ба талабот оид ба корҳои диссертационӣ дар мавриди дарёфти дараҷаи илмии номзади илм мувофиқ буда, муаллифи он сазовори мушарраф гардидан ба дараҷаи илмии номзади илмҳои сиёсӣ аз рӯйи

ихтисоси 23.00.04 – Проблемаҳои сиёсии муносибатҳои байналмилалӣ, инкишофи глобалӣ ва минтақавӣ мебошад.

Мукарризи расмӣ:

номзади илмҳои сиёсӣ, муаллими калони
кафедраи дипломатия ва сиёсати хориҷии
Ҷумҳурии Тоҷикистони ДМТ
23.02.2023с.

Ризоён Шерали
Шукруллозода

Суроға: 734025, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
ш. Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ 17

E-mail: sherali.rizoyon@gmail.com

Имзои Ризоён Шерали Шукруллозодаро таъсис мекунам:

Сардори Раёсати кадрҳо ва корҳои маҳсуси
Донишгоҳи миллии Тоҷикистон

Тавқиев Эмомалӣ